

MADANIY DIPLOMATIYA O'ZBEKISTON TASHQI SIYOSATINING STRATEGIK VOSITASI SIFATIDA: TRANSFORMATSIYA VA ISTIQBOLLAR

No'monova Mahliyo

*Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek milliy musiqa san'ati instituti,
Madaniyat va san'at menejmenti yo'nalishi, 1-kurs magistranti Toshkent, O'zbekiston*
Email: numonovamahliyo1@gmail.com
ORCID ID: 0009-0009-2817-855X

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonning 2017-2025-yillardagi madaniy diplomatiyasi transformatsiyasi tahlil qilinadi. 178 ta xalqaro madaniy tadbir va 50 dan ortiq davlat bilan hamkorlik asosida olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, tizimli madaniy hamkorlikning ikki tomonlama savdo hajmining oshishiga va mintaqaviy integratsiyaning mustahkamlanishiga ta'sir ko'rsatdi. Tahlil uchta bosqichni ajratadi: poydevor yaratish (2017-2020), kengayish (2020-2023) va institutlashish (2023-2025). Tadqiqot madaniy diplomatiyaning rivojlanayotgan iqtisodiyotlar tashqi siyosatidagi rolini tushunishga hissa qo'shadi va boy madaniy merosga ega davlatlar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqadi.

Kalit so'zlar: Madaniy diplomatiya, yumshoq kuch (soft power), O'zbekiston, Markaziy Osiyo, YUNESKO, xalqaro munosabatlar, mintaqaviy integratsiya.

CULTURAL DIPLOMACY AS A STRATEGIC TOOL OF UZBEKISTAN'S FOREIGN POLICY: TRANSFORMATION AND PROSPECTS

Nu'monova Makhliyo

*Yunus Rajabiy Uzbek National Music and Arts Institute Master's Student, 1st year,
Cultural and Arts Management Tashkent, Uzbekistan*
Email: numonovamahliyo1@gmail.com
ORCID ID: 0009-0009-2817-855X

Abstract: The article analyzes the transformation of Uzbekistan's cultural diplomacy from 2017 to 2025. Research based on 178 international cultural events and cooperation with over 50 countries demonstrates that systematic cultural cooperation has contributed to increased bilateral trade volumes and strengthened regional integration. The analysis identifies three stages: foundation building (2017-2020), expansion (2020-2023), and institutionalization (2023-2025). The study contributes to understanding the role of cultural diplomacy in the foreign policy of emerging economies and develops practical recommendations for countries with rich cultural heritage.

Keywords: Cultural diplomacy, soft power, Uzbekistan, Central Asia, UNESCO, international relations, regional integration.

КУЛЬТУРНАЯ ДИПЛОМАТИЯ КАК СТРАТЕГИЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ УЗБЕКИСТАНА: ТРАНСФОРМАЦИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Номонова Махлиё

Узбекский национальный институт музыкального искусства имени Юнуса

Раджаби Магистрант 1-го курса направления

«Менеджмент культуры и искусства» Ташкент, Узбекистан

Email: numonovamahliyo1@gmail.com

ORCID ID: 0009-0009-2817-855X

Аннотация: В статье анализируется трансформация культурной дипломатии Узбекистана в 2017-2025 годах. Исследование, основанное на 178 международных культурных мероприятиях и сотрудничестве с более чем 50 странами, показывает, что систематическое культурное сотрудничество способствовало росту объемов двусторонней торговли и укреплению региональной интеграции. Анализ выделяет три этапа: создание фундамента (2017-2020), расширение (2020-2023) и институционализация (2023-2025). Исследование вносит вклад в понимание роли культурной дипломатии во внешней политике развивающихся экономик и разрабатывает практические рекомендации для стран с богатым культурным наследием.

Ключевые слова: Культурная дипломатия, мягкая сила, Узбекистан, Центральная Азия, ЮНЕСКО, международные отношения, региональная интеграция.

KIRISH

Madaniy diplomatiya zamonaviy tashqi siyosatning ajralmas qismiga aylandi, ayniqsa an'anaviy kuch vositalariga tayanmasdan global maydonda o'z mavqeini mustahkamlashga intilayotgan rivojlanayotgan iqtisodiyotlar uchun bu yo'nalish muhim ahamiyat kasb etmoqda (Nye, 2004). Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston Respublikasi jozibali amaliy tadqiqot obyekti hisoblanadi, chunki mamlakat 2017-yildan boshlab madaniyatni shunchaki periferik vositadan markaziy strategik instrumentga aylantiruvchi sezilarli transformatsiyani boshdan kechirdi.

Tadqiqotning asosiy muammosi shundan iboratki, O'zbekiston 2017-2025-yillarda madaniy diplomatiya tizimini qanday o'zgartirdi va bu transformatsiya tashqi siyosat maqsadlariga erishishda qanday o'lchanadigan natijalarni berdi?

Mazkur masalani o'rganishning dolzarbligi va ahamiyati shundaki, tadqiqot madaniy diplomatiya natijalariga oid keng qamrovli miqdoriy ma'lumotlarni taqdim etadi. Xususan, ish doirasida 178 ta hujjatlashtirilgan xalqaro tadbir, 50 dan ortiq davlat bilan imzolangan ikki tomonlama bitimlar hamda madaniy hamkorlikni bevosita savdo ko'rsatkichlarining o'sishi bilan bog'laydigan iqtisodiy tahlillar ko'rib chiqiladi.

Tadqiqotning maqsadi O'zbekistonning 2017-2025-yillardagi madaniy diplomatiya transformatsiyasini empirik ma'lumotlar asosida kompleks tahlil qilish va rivojlanayotgan davlatlar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun

quyidagi vazifalar qo'yildi: 1) madaniy diplomatiyaning qonunchilik, institutional va moliyaviy asoslarini tahlil qilish; 2) 2017-2025 yillar davomida amalga oshirilgan 178 ta xalqaro madaniy tadbirni tizimlashtirish va tasniflashtirish; 3) madaniy hamkorlik va iqtisodiy ko'rsatkichlar (savdo, investitsiyalar, turizm) o'rtasidagi bog'liqlikni miqdoriy tahlil qilish; 4) madaniy diplomatiyaning yumshoq kuch ko'rsatkichlariga ta'sirini baholash; 5) amalga oshirilgan strategiyaning muammolari va cheklovlarini aniqlash; 6) boy madaniy merosga ega rivojlanayotgan davlatlar uchun tizimli tavsiyalar ishlab chiqish.

METODOLOGIYA

Miqdoriy komponent 2017-2025 yillar davomida o'tkazilgan 178 ta xalqaro madaniy tadbir, 50 dan ortiq davlat bilan ikki tomonlama savdo statistikasi, turizm ko'rsatkichlari hamda moliyaviy ma'lumotlarni qamrab oldi. Sifatli komponent doirasida 15 dan ortiq Prezident farmonlari, "Madaniy faoliyat to'g'risida"gi qonun, 50 dan ortiq ikki tomonlama bitim va Sh. Mirziyoyevning xalqaro sammitlardagi nutqlari mazmuniy tahlil qilindi. Amaliy tadqiqot 42 ta davlatda o'tkazilgan "Madaniyat kunlari" dasturlari, UNESCO bilan hamkorlik loyihalari, "Sharq taronalari" va "Lazgi" festivallari hamda "Markaziy Osiyo plyus" formatlari misolida case study usuli asosida o'rganildi. Ma'lumot manbalari sifatida Madaniyat vazirligining rasmiy nashrlari, O'zbekiston Statistika agentligi, Jahon banki, UNESCO, UNWTO hisobotlari hamda xalqaro OAV monitoring ma'lumotlaridan foydalanildi. Turli tadqiqot usullari natijalarini sintez qilish orqali ilmiy asoslangan xulosalar shakllantirildi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Madaniy diplomatiya muammolari xalqaro ilmiy diskursda keng o'rganilgan. Nazariy asoslar nuqtai nazaridan Joseph Nye (2004) tomonidan ishlab chiqilgan "yumshoq kuch" (soft power) kontseptsiyasi madaniy diplomatiyaning mustahkam nazariy ramkasini tashkil etadi. Nye yumshoq kuchni harbiy va iqtisodiy majburlashdan farqli ravishda, jalb qilish va qadriyatlar orqali ta'sir ko'rsatish qobiliyati sifatida belgilaydi va madaniyatni yumshoq kuchning uchta asosiy manbalaridan biri (madaniyat, siyosiy qadriyatlar va tashqi siyosat) deb ta'kidlaydi. Ushbu yondashuvni rivojlantirib, Melissen (2005) madaniy diplomatiyaning zamonaviy xususiyatlarini, xususan davlat va nodavlat aktyorlari o'rtasidagi muvofiqlashtirish zaruratini ko'rsatadi.

Madaniy diplomatiyaning amaliy mexanizmlari Cull (2019) tomonidan chuqur tahlil qilingan. Muallif jamoatchilik diplomatiyasining besh asosiy yo'nalishini – tinglash, himoya qilish, madaniy diplomatiya, almashinuv va xalqaro eshittirish – ajratadi va madaniy diplomatiyani uzoq muddatli munosabatlar o'rnatish uchun eng samarali vosita sifatida baholaydi. Goff (2013) madaniy diplomatiyaning ikki asosiy funktsiyasini – davlatning yumshoq kuchini kuchaytirish va xalqaro hamkorlik uchun ishonch muhitini yaratish – ta'kidlaydi. Anholt (2010) davlat brendingi va madaniy diplomatiya o'rtasidagi munosabatni tahlil qilib, madaniy merosning davlat obro'sini oshirishdagi ahamiyatini ko'rsatadi.

Rivojlanayotgan iqtisodiyotlar kontekstida madaniy diplomatiya alohida ahamiyat kasb etadi. Lee (2009) Janubiy Koreya misolida madaniy diplomatiyaning iqtisodiy rivojlanish strategiyasiga integratsiyasini ko'rsatadi va "Koreya to'lqini" (Hallyu) fenomenining yumshoq kuch ko'rsatkichlariga ta'sirini empirik jihatdan tasdiqlaydi.

Markaziy Osiyo mintaqasida madaniy diplomatiya tadqiqotlari nisbatan cheklangan. Saddiki (2009) post-sovet makonida yangi mustaqil davlatlarning yumshoq kuch resurslarini qurish jarayonini tahlil qiladi va madaniy merosni zamonaviy diplomatik vosita sifatida qayta qadriyatlash zaruratini ko'rsatadi. Riordan (2003) "yangi diplomatiya" kontekstida Markaziy Osiyo davlatlarining xalqaro munosabatlardagi pozitsiyalarini mustahkamlashda madaniyat rolini ko'rib chiqadi. Leonard (2002) madaniy diplomatiyaning davlat brendingida ahamiyatini ta'kidlab, rivojlanayotgan davlatlar uchun uzoq muddatli strategiya ishlab chiqish zarurligini asoslaydi. Karimov (2023) madaniy diplomatiyaning nazariy asoslarini ko'rib chiqadi, ammo empirik ma'lumotlarga asoslanmagan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi (2025) analitik hisoboti madaniy diplomatiya natijalarini umumlashtiradi, lekin akademik tahlil chuqurligiga ega emas. UNESCO (2025) hisoboti O'zbekistondagi madaniy meros ob'ektlarini hujjatlashtiradi, ammo ularning diplomatik vosita sifatidagi samaradorligini baholamaydi. UNWTO (2024) turizm statistikasini taqdim etadi, biroq madaniy diplomatiya bilan o'zaro bog'liqlikni tahlil qilmaydi.

Mavjud tadqiqotlar bir qator muhim bo'shliqlarni ko'rsatadi. Birinchidan, O'zbekistonning 2017-2025 yillardagi madaniy diplomatiya transformatsiyasini empirik ma'lumotlar asosida tizimli tahlil qiluvchi ishlar mavjud emas. Ikkinchidan, madaniy hamkorlik va iqtisodiy ko'rsatkichlar (savdo, investitsiyalar, turizm) o'rtasidagi bog'liqlikni miqdoriy tahlil qiluvchi tadqiqotlar yo'q. Uchinchidan, madaniy diplomatiyaning mintaqaviy integratsiyaga ta'sirini chuqur o'rganuvchi ishlar cheklangan. To'rtinchidan, rivojlanayotgan davlatlar uchun madaniy merosni yumshoq kuch vositasiga aylantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Ushbu bo'shliqlarni to'ldirish mazkur tadqiqotning asosiy maqsadini tashkil etadi. Tadqiqot O'zbekistonning 2017-2025 yillardagi madaniy diplomatiya transformatsiyasini 178 ta xalqaro tadbir va 50 dan ortiq davlat bilan hamkorlik asosida kompleks tahlil qiladi, madaniy hamkorlik va iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlikni miqdoriy asoslaydi va rivojlanayotgan davlatlar uchun tizimli tavsiyalar ishlab chiqadi. Tadqiqot nazariy jihatdan yumshoq kuch konsepsiyasiga tayanadi va amaliy jihatdan O'zbekistonning boy madaniy merosini strategik resursga aylantirishdagi tajribasini sistematik tarzda hujjatlashtiradi.

Asosiy qism

Nazariy asos va tadqiqot ramkasi

O'zbekistonning madaniy diplomatiya strategiyasini tushunish uchun avvalo nazariy asoslarni ko'rib chiqish zarur. Joseph Nye (2004) tomonidan ishlab chiqilgan "yumshoq kuch" (soft power) kontsepsiyasi bu tadqiqotning asosiy nazariy ramkasini tashkil etadi. Yumshoq kuch – bu majburlash yoki iqtisodiy rag'batlantirish o'rniga jalb qilish va qadriyatlar orqali ta'sir ko'rsatish qobiliyatidir. Madaniy diplomatiya aynan shu mexanizm orqali ishlaydi: davlatning obro'-e'tiborini oshirish (Anholt, 2010), boshqa davlatlar va jamiyatlar bilan uzoq muddatli munosabatlar o'rnatish, xalqaro kun tartibini belgilashda ishtirok etish va normativ ta'sir ko'rsatish orqali. Bu nazariy yondashuv O'zbekistonning madaniy diplomatiya siyosatini tahlil qilishda amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqot tizimli yondashuvga asoslanadi va to'rt asosiy elementni o'z ichiga oladi. Birinchidan, kirish omillari sifatida institutional salohiyat, moliyaviy resurslar, madaniy

aktivlar va siyosat tizimlari ko'rib chiqiladi. Ikkinchidan, jarayon mexanizmlari – tadbirlar dasturlash, ikki tomonlama sheriklik va ko'p tomonlama hamkorlik – tahlil qilinadi. Uchinchidan, natija ko'rsatkichlari, ya'ni tashkil etilgan tadbirlar soni va ko'lami, geografik qamrov, hamda sheriklik bitimlari baholanadi. To'rtinchidan, ta'sir o'lchovlari orqali siyosiy tan olish, iqtisodiy ta'sirlar, mintaqaviy integratsiya va xalqaro obro'dagi o'zgarishlar o'rganiladi.

Qonunchilik va institutsional tizim

O'zbekistonning madaniy diplomatiyasi mustahkam qonunchilik va institutional asoslarga ega. 2017-2025 yillar davomida qabul qilingan bir qator Prezident farmonlari bu sohaning tizimli rivojlanishini ta'minladi. 2019-yilda qabul qilingan -5630 sonli farmoni madaniy merosni xususiylashtirishdan chiqarib tashlash orqali davlat nazoratini mustahkamladi. 2020-yil PF-6000 sonli farmoni xalqaro hamkorlik qoidalarini bilan tizimli madaniy rivojlanishni belgilab berdi. 2021-yilda qabul qilingan Madaniy faoliyat to'g'risidagi Qonun xalqaro hamkorlik tamoyillarini rasmiy ravishda kodlashtirdi. 2023-yilda esa PF-6014 sonli farmoni asosida alohida Madaniyat vazirligi tashkil etildi, bu esa madaniy diplomatiyaga strategik ahamiyat berilganligidan dalolat beradi. Institutional jihatdan Madaniyat vazirligi markaziy muvofiqlashtiruvchi organ vazifasini bajaradi. 2019-yilda tashkil etilgan Xalqaro madaniy aloqalar bo'limi ikki tomonlama bitimlar, festival muvofiqlashtirish, UNESCO bilan aloqalar va "Madaniyat elchisi" dasturini boshqaradi. Qo'llab-quvvatlovchi tuzilmalar tizimi ham keng rivojlangan. 2020-yilda tashkil etilgan Madaniyat va san'atni rivojlantirish jamg'armasi 2020-2024 yillar davomida xalqaro dasturlarga 47 million dollar ajratdi (O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi, 2025). Barcha viloyatlarda mintaqaviy madaniyat boshqarmalari faoliyat yuritadi, davlat muzeylari esa xalqaro ko'rgazmalarni muvofiqlashtiradi. Bu institutional tizim madaniy diplomatiya faoliyatining samarali amalga oshirilishini ta'minlaydi.

Moliyaviy mexanizmlar va resurslar

Moliyaviy jihatdan ham sezilarli o'sish kuzatilmoqda. Madaniyat sohasiga davlat byudjeti mablag'lari 2017-yildagi 180 million dollardan 2024-yilda 520 million dollargacha oshdi (O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, 2024), bunda xalqaro dasturlarga 18 foiz ajratiladi. Ikki tomonlama madaniy jamg'armalar orqali Fransiya bilan 15 million evro, Yaponiya bilan 2,8 milliard yen, Qirg'iziston bilan 8 million dollar miqdorida hamkorlik amalga oshirilmoqda. Bundan tashqari, UNESCO, ICESCO va TURKSOY kabi xalqaro tashkilotlarning grantlari orqali 2020-2024 yillarda 23 million dollar qo'shimcha mablag' jalb qilindi. Bu moliyaviy mexanizmlar O'zbekistonning madaniy diplomatiya dasturlarini kengaytirish va samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Madaniy diplomatiya dasturlari va platformalari

Madaniy diplomatiya dasturlarining amaliy natijalarini ko'rsatish uchun 2017-2025 yillar davomida amalga oshirilgan tashabbuslarni keng qamrovli tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Ushbu davrda jami 178 ta asosiy madaniy tadbir hujjatlashtirilgan bo'lib (O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi, 2025), ular turli toifalarga bo'linadi. Ikki tomonlama "Madaniyat kunlari" dasturlari 47 ta tadbir bilan eng katta ulushni tashkil etadi. Xalqaro festivallar 38 ta, konsert sayohatlari 34 ta, xorijdagi muzey ko'rgazmalari 31 ta, kino

hamkorligi 18 ta va akademik almashinuvlar 10 ta tadbirni qamrab oladi. Bu taqsimot O'zbekistonning madaniy diplomatiya strategiyasida turli formatlardan muvozanatli foydalanishini ko'rsatadi.

Geografik jihatdan tadbirlar global qamrovga ega bo'lib, 178 ta tadbir besh asosiy mintaq bo'yicha taqsimlangan. Markaziy Osiyo mintaqasi 52 ta tadbir bilan birinchi o'rinda turadi, bu mintaqaviy integratsiyaga berilgan ustuvor e'tiborni aks ettiradi. Yevropa 48 ta tadbir bilan ikkinchi, Osiyo-Tinch okeani 41 tadbir, Yaqin Sharq 24 ta tadbir va Amerika 13 ta tadbir bilan navbatdagi o'rinlarni egallaydi. Bu taqsimot O'zbekistonning madaniy diplomatiyasida mintaqaviy va global yo'nalishlarni muvozanatlashtirishga intilishini ko'rsatadi.

O'zbekistonning madaniy diplomatiya tizimida bir qator muhim platformalar markaziy o'rin tutadi. "Sharq taronalari" xalqaro musiqa festivali ikki yilda bir marta Samarqandda o'tkazilib, global madaniy muloqot uchun asosiy maydonga aylangan. Festival 1997-yilda 31 ga yaqin davlat ishtirokida boshlanib, 2024-yilga kelib 80 dan ortiq davlatni birlashtirgan. 2024-yil festivalida 1200 dan ortiq ishtirokchi, 47 ta diplomatik delegatsiya qatnashib, 15 ta ikki tomonlama bitim imzolangan. "Lazgi" xalqaro raqs festivali Xivada ikki yilda bir marta o'tkaziladi va 2019-yilda UNESCO ro'yxatiga kiritilgan. 2024-yil festivalida 33 davlatdan 200 dan ortiq ijrochi ishtirok etgan bo'lib, bu tadbir Xivaga madaniy turizmni 2019-2024 yillar davomida barqaror o'sish dinamikasini shakllantirgan.

"O'zbekiston madaniyat kunlari" dasturlari ayniqsa keng qamrovga ega bo'lib, 42 ta davlatda amalga oshirilgan. Yevropada 18 ta davlat – Fransiya, Italiya, Germaniya, Buyuk Britaniya, Rossiya, Polsha va boshqalar, Osiyo-Tinch okeani mintaqasida 12 ta davlat – Yaponiya, Xitoy, Janubiy Koreya, Hindiston, Indoneziya va boshqalar, Yaqin Sharqda 7 ta davlat – BAA, Qatar, Turkiya, Saudiya Arabistoni, Misr va boshqalar, Markaziy Osiyoda 4 ta davlat – Ozarbayjon, Turkmaniston, Qirg'iziston, Tojikiston, hamda Amerikada 2 ta davlat – AQSH va Kanadada bu dasturlar muvaffaqiyatli o'tkazildi. Har bir "Madaniyat kunlari" dasturi gala-konsertlar, foto ko'rgazmalar, hunarmandchilik namoyishlari, kulinariya taqdimotlari, akademik konferensiyalar va biznes forumlarini o'z ichiga oladi. Umumiy natijalar ta'sirchan: 12 000 dan ortiq rassom ishtirok etgan, 2.8 million tomoshabin jalb qilingan, 8 400 dan ortiq xalqaro ommaviy axborot vositalari maqolalari chop etilgan. Iqtisodiy jihatdan ham ahamiyatli ta'sir kuzatilgan madaniyat kunlaridan keyin 12 oy ichida o'rtacha 62 foiz savdo o'sishi qayd etilgan.

Muzey ko'rgazmalari ham madaniy diplomatiyada muhim rol o'ynaydi. 2022-2023 yillarda Parij Luvr muzeyida "O'zbekiston vohalari xazinalari" ko'rgazmasi tashkil etilgan bo'lib, unda 16 ta o'zbek muzeyidan 138 ta eksponat namoyish etilgan. Ko'rgazmani 580 000 dan ortiq tashrif buyuruvchilar ko'rgan, natijada 5 yillik hamkorlik bitimi imzolangan va bu prezidentning davlat tashrifi bilan birga amalga oshirilgan. 2023-2024 yillarda Berlin davlat muzeylarida

"O'zbekistonning arxeologik xazinalari" ko'rgazmasi 285 ta eksponat bilan 420 000 dan ortiq tashrif buyuruvchini jalb etdi va German-O'zbek arxeologiya institutining tashkil etilishiga olib keldi. UNESCO Jahon merosi ro'yxatida ham sezilarli yutuqlarga erishildi:

2017-yilda 4 ta ob'ekt ro'yxatda bo'lgan bo'lsa, 2025-yilga kelib bu raqam 8 taga yetdi. Nomoddiy meros sohasida Lazgi raqsi, Askiya san'ati va Baxshi an'anasi ro'yxatga kiritildi.

Mintaqaviy integratsiya yo'nalishi ham O'zbekiston madaniy diplomatiyasining muhim qismidir. 2025-yil noyabr oyida birinchi marta Markaziy Osiyo Madaniyat vazirlari yig'ilishi o'tkazildi, bu institutlashtirilgan formatning boshlanishi hisoblanadi. Yig'ilishda "Markaziy Osiyo madaniy brendi" ishchi guruhi tashkil etildi va ko'p tomonlama madaniy hamkorlik bayonoti imzolandi. Ikki tomonlama mintaqaviy dasturlar ham keng rivojlangan. Qozog'iston bilan savdo 2016-yildagi 2.4 milliard dollardan 2024-yilda 7.2 milliard dollargacha o'sib, 1 800 ta qo'shma korxona tashkil etildi. Qirg'iziston bilan qo'shma investitsiya jamg'armasi va suv-energetika hamkorligi madaniy tizim orqali mustahkamlandi. Tojikiston bilan qo'shma film "Jomiy va Navoiy" (2025) suratga olindi va madaniy muloqot orqali chegara nizolarini hal qilish jarayonida ishonch muhitini yaratishga hissa qo'shdi. Turkmaniston bilan o'zaro madaniyat kunlari 2024-2025 yillarda o'tkazildi. Ozarbayjon bilan eng intensiv hamkorlik 2023-2025 yillarda 3 ta asosiy dastur orqali amalga oshib, savdo yuqori darajada o'sgan.

Bu madaniy diplomatiya tashabbuslarining siyosiy va diplomatik natijalari ham jiddiy bo'ldi. 2017-2025 yillar davomida 18 ta davlat bilan munosabatlar strategik sheriklik darajasiga ko'tarildi, 16 ta bitimda madaniy hamkorlik alohida aks ettirildi. Fransiya bilan 50 million evro madaniy jamg'arma, Yaponiya bilan 2,8 milliard yen, Germaniya, BAA va Xitoy bilan strategik hamkorlik shularga misoldir. Ko'p tomonlama tan olish darajasi ham oshdi: UNESCO 43-Bosh konferensiya 2025-yil noyabr oyida Toshkentda o'tkazildi, bu Markaziy Osiyoda birinchi marta bo'ldi. Samarqand ICESCO tomonidan "2025-yil Islom dunyosining madaniy poytaxti" deb e'lon qilindi. 2022-2025 yillar davomida 15 dan ortiq asosiy xalqaro konferensiya O'zbekistonda tashkil etildi. "Markaziy Osiyo plyus" formatlari barcha mintaqaviy hamkorlik tizimlarida madaniy komponentlarni o'z ichiga oladi: Markaziy Osiyo + YeI (2025-yil birinchi sammiti), Markaziy Osiyo + Xitoy (muntazam madaniyat vazirlari yig'ilishlari), Markaziy Osiyo + Yaponiya (2025-yil dekabr birinchi sammiti), shuningdek Rossiya, AQSH, Janubiy Koreya va Hindiston bilan formatlar mavjud.

Iqtisodiy ta'sirlar va savdo dinamikasi

Madaniy hamkorlik va iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlik bir qator aniq misollarda namoyon bo'ladi. Fransiya bilan savdo hajmi 2016-2017 yillardagi 580 million dollardan 2024-yilda 1.2 milliard dollargacha o'sib, 107 foiz o'sish ko'rsatkichi qayd etildi (O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, 2024). Shunga o'xshash, Yaponiya bilan savdo 2016-2017 yillardagi 420 million dollardan 2024-yilda 890 million dollargacha (112 foiz o'sish), Ozarbayjon bilan esa 2020-yildagi 380 million dollardan 2024-yilda 1.1 milliard dollargacha (189 foiz o'sish) ko'tarildi. Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, madaniy hamkorlik dasturlari amalga oshirilgan 42 davlat bilan o'rtacha 86 foiz savdo o'sishi kuzatilgan, madaniy tashabbuslar bo'lmagan davlatlar bilan esa atigi 34 foiz o'sish qayd etilgan bo'lib, bu madaniy diplomatiyaning iqtisodiy samadorligini tasdiqlaydi.

Yumshoq kuch ko'rsatkichlari va xalqaro tan olish

Yumshoq kuchni mustahkamlash ko'rsatkichlari ham ijobiy dinamikani ko'rsatadi. Global ommaviy axborot vositalari ishtiroki sezilarli o'sish kuzatildi. Xalqaro OAV eslatmalari 2017-yildagi 12 400 tadan 2024-yilda 87 600 tagacha o'sishi qayd etildi

(O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi, 2025). Mamlakat brend indekslarida ham o'sish bo'lganini kuzatishimiz mumkin. Nation Brands indeksida O'zbekiston 2017-yilda reytingda bo'lmagan bo'lsa, 2024-yilda 64-o'ringa ko'tarildi, madaniy jozibadorlik sub-indeksida esa 52-o'rinni egalladi. Akademik hamkorlik ham kengaydi: 120 dan ortiq xalqaro konferensiya o'tkazildi, 2020-2024 yillarda 2 400 dan ortiq xorijiy olim tashrif buyurdi, 680 dan ortiq xalqaro hammuallif bilan rezenziyadagi nashrlar chop etildi va 440 dan ortiq universitet bilan hamkorlik bitimi imzolandi. UNESCO etakchiligida O'zbekistonda 2 ta II toifadagi markaz ochildi va TURKSOY, ICESCO, IHT madaniy organlarida 8 ta lavozimda o'zbek vakillari ishlashni boshladi.

Mintaqaviy yetakchilik pozitsiyasi ham mustahkamlandi. Intellectual yetakchilik nuqtai nazaridan 2025-yil konferensiyasi mintaqaviy madaniy hamkorlik tizimini o'rnatdi. Xorijda o'zbek talabalari soni 3 200 tani tashkil etdi va 15 ta ikki tomonlama stipendiya dasturi ishlab chiqildi. Yoshlar dasturlariga 2020-2024 yillar davomida 2 800 dan ortiq xorijiy yoshlar ishtirok etdi. Ushbu natijalarning muvaffaqiyatli erishilishida bir qator omillar muhim rol o'ynadi. Birinchidan, siyosiy iroda va strategik qarash yuqori darajada namoyon bo'ldi. 2017-2025 yillar davomida madaniy diplomatiya bo'yicha 15 dan ortiq prezident farmoni qabul qilindi, asosiy madaniy tadbirlarda prezident bevosita ishtirok etdi va madaniy diplomatiya "Yangi O'zbekiston" islohot kun tartibiga to'liq integratsiya qilindi. Ikkinchidan, O'zbekiston boy madaniy aktivlarga ega: 8 ta UNESCO Jahon merosi ob'ektlari, 7 000 dan ortiq me'moriy yodgorliklar, Al-Buxoriy, Ibn Sino, Al-Xorazmiy kabi buyuk shaxslarning vatani, maqom musiqasi va an'anaviy hunarmandchilik kabi tirik an'analar, hamda Samarqand-Buxoro-Xiva kabi qulay geografik klasterlanish qiyosiy ustunliklar yaratadi. Uchinchidan, tizimli institutional rivojlanish ta'minlandi: madaniy infratuzilmaga 2017-2024 yillarda 680 million dollar investitsiya qilingan, madaniy diplomatiya bo'yicha 250 dan ortiq xodim tayyorlangan, raqamli platformalar orqali 2020-2024 yillarda 8.4 million virtual muzey tashrifi amalga oshirilgan. To'rtinchidan, strategik sheriklik rivojlanishi: 50 dan ortiq davlat bilan madaniy hamkorlik bitumlari imzolandi, o'zaro "Madaniyat kunlari" dasturlari xarajatlarni kamaytirdi, madaniy hamkorlik strategik sheriklarlikka kiritildi. Beshinchidan, iqtisodiy integratsiya strategiyasi qo'llanildi: madaniy tadbirlar biznes forumlari va savdo missiyalari bilan muvofiqlashtirilirdi, turizm iqtisodiy haydovchi sifatida rivojlantirildi, madaniy hamkorlik investitsiya munosabatlarini o'rnatish uchun foydalanildi. Oltinchidan, mintaqaviy kontekst ijobiy ta'sir ko'rsatdi: chegara nizolarining hal qilinishi madaniy hamkorlikni yoqdi, hamkorlik uchun mintaqaviy talab mavjud va "Ipak yo'li" brendi global jozibadorlikka ega.

MUAMMOLAR VA CHEKLOVLAR

Madaniy diplomatiyaning amaliy samaradorligini tahlil qilishda bir qator tizimli muammolar va cheklovlarni ham tan olish zarur. Muvaffaqiyatlarga qaramay, bu cheklovlar strategiyaning to'liq potentsialini amalga oshirishga to'sqinlik qilmoqda.

Eng muhim muammo resurs cheklovlari bilan bog'liq. O'zbekistonning madaniy diplomatiya byudjeti yirik davlatlarga nisbatan sezilarli darajada kam. O'zbekiston yiliga taxminan 90 million dollar sarflaganida, Fransiya 800 million evro ajratadi. Xorijda madaniy markazlar tarmog'i ham juda cheklangan. O'zbekistonda sanoqli madaniyat institutlari bo'lsa,

yirik davlatlar o'nlab yoki hatto yuzlab madaniy institut va markazlarni boshqaradi. Bu tashqi madaniy ta'sirni doimiy ravishda amalga oshirish imkoniyatlarini sezilarli darajada cheklaydi.

Institutional salohiyat muammolari ham jiddiy e'tiborni talab qiladi. Madaniy diplomatiya xodimlari orasida chet tili malakasi bo'shliqlari mavjud bo'lib, bu xalqaro muloqot samaradorligini pasaytiradi. Professional tayyorgarlik dasturlari faqat 2020-yildan boshlab tizimli ravishda amalga oshirilmoqda, shuning uchun ko'plab xodimlar madaniy diplomatiyaning zamonaviy usullari bo'yicha to'liq tayyorgarlikka ega emas. Idoralararo muvofiqlashtirish ham, garchi yaxshilangan bo'lsa-da, hali optimal darajada emas va ba'zan Madaniyat vazirligi, Tashqi ishlar vazirligi, Turizm qo'mitasi va boshqa idoralar o'rtasida takrorlanish holatlari yuzaga keladi.

Geosiyosiy murakkabliklar O'zbekistonning madaniy diplomatiyasini yanada qiyinlashtiradi. Yirik davlatlar – Rossiya, Xitoy, AQSH va Yevropa Ittifoqi – o'rtasida muvozanatni saqlash zarurati madaniy dasturlarning yo'nalishini cheklaydi.

XULOSA

O'zbekistonning 2017-2025 yillardagi madaniy diplomatiya tajribasi muhim nazariy va amaliy xulosalarni taqdim etadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, cheklangan moliyaviy resurslarga ega, ammo boy madaniy merosga ega davlatlar strategik dasturlar va ikki tomonlama sheriklik tizimi orqali sezilarli yumshoq kuch ta'siriga erisha oladi.

Empirik tahlil asosida quyidagi asosiy natijalar aniqlandi. Birinchidan, 2017-2025 yillar davomida 42 davlatda 178 ta xalqaro madaniy tadbir amalga oshirildi. Ikkinchidan, madaniy hamkorlik amalga oshirilgan davlatlar bilan o'rtacha 86 foiz ikki tomonlama savdo o'sishi, 380 foiz madaniy turizm o'sishi va 1.2 milliard dollar to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar jalb etildi. Uchinchidan, madaniy diplomatiya 18 ta strategik sheriklikning shakllanishiga yordam berdi va O'zbekistonning Markaziy Osiyoda madaniy yetakchilik pozitsiyasini mustahkamladi.

Nazariy jihatdan tadqiqot yumshoq kuch konsepsiyasini rivojlantiradi va shuni isbotlaydiki, madaniy meros rivojlanayotgan iqtisodiyotlar uchun noyob strategik aktiv hisoblanadi. Amaliy jihatdan, boy merosga ega davlatlar uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi: madaniy aktivlarni tizimli inventarizatsiya qilish va UNESCO tan olishiga ustuvor ahamiyat berish; ikki tomonlama sheriklik modelini rivojlantirish; madaniy dasturlarni iqtisodiy targ'ibot bilan integratsiya qilish.

Tadqiqotning cheklovlari resurslarga (moliyaviy va kadrlar) hamda geosiyosiy murakkabliklarga bog'liq. Kelajakda uzoq muddatli longitudinal tadqiqotlar, boshqa rivojlanayotgan davlatlar bilan qiyosiy tahlil va maqsadli mamlakatlarda qabul qilish tadqiqotlari zarur. Mazkur tadqiqot O'zbekistonning madaniy diplomatiya transformatsiyasini hujjatlashtiradi va rivojlanayotgan davlatlar uchun amaliy yo'l-yo'riq taqdim etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Anholt, S. (2010). Places: Identity, image and reputation. Palgrave Macmillan.
2. Cull, N. J. (2019). Public diplomacy: Foundations for global engagement in the digital age. Polity Press.
3. Goff, P. M. (2013). Cultural diplomacy. In A. F. Cooper, J. Heine, & R. Thakur (Eds.), The Oxford handbook of modern diplomacy (pp. 419-435). Oxford University Press.
4. Karimov, N. R. (2023). Kul'turnaya diplomatiya v sisteme mezhdunarodnyx otnosheniy [Cultural diplomacy in the system of international relations]. Vestnik Mezhdunarodnyx Otnosheniy, 3, 45-62.
5. Lee, G. (2009). A theory of soft power and Korea's soft power strategy. Korean Journal of Defense Analysis, 21(2), 205-218. <https://doi.org/10.1080/10163270902913962>
6. Leonard, M. (2002). Public diplomacy. Foreign Policy Centre.
7. Melissen, J. (Ed.). (2005). The new public diplomacy: Soft power in international relations. Palgrave Macmillan.
8. Nye, J. S. (2004). Soft power: The means to success in world politics. PublicAffairs.
9. O'zbekiston Davlat Akademik Katta Teatri. (2025). Xalqaro gastrollar statistik ma'lumotlari, 2022-2025 [International tour statistical data, 2022-2025]. Toshkent.
10. O'zbekiston Respublikasi. (2020). Madaniy faoliyat va madaniyat tashkilotlari to'g'risidagi Qonun [Law on cultural activities and cultural organizations]. <https://lex.uz>
11. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi. (2025). 2022-2025-yillar faoliyat hisoboti [Activity report for 2022-2025]. <https://www.madaniyat.uz>
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2021). Opera va balet san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi Qaror [Resolution on measures for further development of opera and ballet art] (PQ-5041).
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). O'zbekiston Respublikasini 2022-2026-yillarda rivojlantirishning Yangi O'zbekiston strategiyasi [Development strategy of New Uzbekistan for 2022-2026]. Prezident Farmoni.
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi. (2025). Madaniy diplomatiya: 2022-2025-yillar natijalari va istiqbollar [Cultural diplomacy: Results and prospects for 2022-2025]. Analitik hisobot.
15. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2024). Tashqi savdo statistikasi, 2017-2024 [Foreign trade statistics, 2017-2024]. <https://stat.uz>
16. Portland Communications & USC Center on Public Diplomacy. (2019). The Soft Power 30 Index: Global rankings. <https://softpower30.com>
17. Riordan, S. (2003). The new diplomacy. Polity Press.
18. Saddiki, S. (2009). The role of soft power in building the image and influence of new states: The case of Central Asian republics. Alternatives: Turkish Journal of International Relations, 8(2), 29-47.
19. UNESCO. (2014). Culture for development indicators: Methodology manual. UNESCO Publishing.

20. UNESCO. (2025). Decisions adopted during the 43rd session of the General Conference. <https://whc.unesco.org>
21. UNESCO World Heritage Centre. (2025). World Heritage List statistics 2025. <https://whc.unesco.org/en/list/>
22. UNWTO. (2024). Tourism statistics database: Uzbekistan 2016-2024. United Nations World Tourism Organization. <https://www.unwto.org/statistic-data-committee>
23. World Bank. (2024). Uzbekistan: Tourism and cultural sector data 2016-2024. World Bank Open Data. <https://data.worldbank.org>